

Milli-mənəvi dəyərlərimiz sərvətimizdir

Ekspertlərin fikrincə, milli-mənəvi dəyərlərimizi gənclərə təlqin etmək üçün mütləq maarifləndirmə işləri aparılmalıdır

Milli-mənəvi dəyər anlayışı özündə böyük bir mənanı ehtiva edir. Mənəvi dəyər dedikdə əsrlər boyu xalqımızın yaratdığı əxlaqi və maddi dəyərlər sistemi nəzərdə tutulur. Təbii ki, hər bir xalqın varlığı, onun milli kimliyi ilk növbədə onun milli-mənəvi dəyərlərində ehtiva və əks olunur. Hər hansı bir etnosun milli-mənəvi dəyərlər sistemini onun əlindən tamamilə almış olsaq, o zaman həmin etnosun adından savayı heç nəyi qalmaz. Bu həqiqətdir ki, bir toplumun varlığının qorunub saxlanması üçün hər şeydən öncə onun varlığını özündə ehtiva edən milli-mənəvi dəyərlərini qoruyub saxlanması lazımdır.

Amma təəssüflər olsun ki, 21-ci əsrdə qloballaşma dediyimiz proses müxtəlif xalqların milli-mənəvi dəyərlərinə müxtəlif formalarda, gizli və aşkar şəkildə təcavüz edir və onu məhv etməyə, sıradan çıxarmağa çalışır. Bəs biz necə, öz milli-mənəvi dəyərlərimizi qoruya bilirikmi? Qloballaşma, müasirləşmə, urbanizasiya dəyərlərinin yox olması deməkdirmi?

Sosioloq Asif Bayramov deyir ki, hansı xalq qloballaşma dövründə milli dəyərlərə qarşı olan təcavüzə qarşı özünün milli-ideoloji cəhəsinə qura bilib və onu qorumağı bacarıbsa, həmin xalqın bu daldan salamat çıxma ehtimalı var. Onun sözlərinə görə, müasir gənclərin mənəvi dəyərlərimizə olan münasibətinə və onların özlərində daşdığı dəyər anlayışına nəzər salsaq, bugünkü səhnənin bir o qədər də ürəkəçən olmadığını görə bilərik: "Lakin bununla yanaşı, digər xalqlarla müqayisədə daha yaxşı vəziyyətdə olduğumuzu da etiraf etməliyik. Hər halda, bu gün Azərbaycan gəncliyinin milli-mənəvi dəyərlərə yönələn hissi çox olduğu kimi, bu dəyərlərə biganə olan və qismən kosmopolitləşən hissi də kifayət qədər çoxalıb. Bunun isə özlüyündə müxtəlif səbəbləri var. Gənclərimizin xarici ölkələrdə təhsil alması, Qərb düşüncəsinin, Qərb şüurunun Azərbaycan gerçəkliyinə təsir göstərməsi mühüm faktorlar sırasındadır".

Sosioloqun sözlərinə görə, bu gün milli-mənəvi dəyərlərimizin vəziyyətində ümumi dəyərləndirmə aparacaq, görürük ki, hələlik biz zərər ortasına da çatmamışıq: "Ziyanın yarısından qayıtmaq böyük işdir. Lakin biz hələ heç ziyanın ortasına çatmamışıq. Bunun geniş şəkildə yayılmasının qarşısını almaq üçün dövlət səviyyəsində milli-mənəvi dəyərlərimizin qorunmasının proqramı və mexanizmi üzərində düşünməliyik. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının müvafiq institutları və universitetlərimizin müvafiq kafedraları bir araya gələrək gəncliyimizin milli-mənəvi dəyərlərinin qorunmasını müəyyən edən proqram üzərində işləməli və bu proqramı dövlətə təklif edib onun tətbiq olunmasına, maliyyələşməsinə nail olmalıdırlar. Çünki bir çox inkişaf etmiş xalqların təcrübəsi bizə bunu öyrədir və dikte edir. Belə düşünürəm ki, bunun üzərində hər şeydən öncə bizim ziyalılarımız, yaradıcı və daha çox humanitar bilik sahəsində çalışan insanlarımız bir araya gəlməlidir. O cümlə-

dən bizim filosofların, sosioloqların, kulturoloqların, ədəbiyyatşünasların, etnoqrafların, tarixçilərin və folklorşünasların üzərinə daha çox məsuliyyət qoyulmuş olur. Çünki onlar millətin mənəvi, əxlaqi, milli dəyərlərini araşdırdıqlarına, tədqiq elədiklərinə görə, onun qorunması vasitələrini yəqin ki, digər peşə sahibləri ilə müqayisədə daha düzgün tapa bilərlər".

Bu problemləri dünyanın əksər xalqlarının yaşadığını deyən sosioloq bildirdi ki, qloballaşma prosesindən uğurla çıxan bəzi xalqlar da var: "Məsələn, biz Yaponiyanın timsalında bunu aydın şəkildə görə bilərik. Bu gün Qərb özünün texniki inkişafına və texnoloji səviyyəsinə görə dünya lideridir. Ancaq bu günə qədər bir cəmiyyət olaraq bir çox hallarda Qərbdən alacağımız rəşadətli biliklər sistemini analiz etmirik. Ona görə də Qərb məqsədyönlü

gün Qərb texniki cəhətdən inkişaf etsə də, mənəvi cəhətdən onların əxlaqi dəyər anlayışı bizimki qədər mükəmməl deyil. Bu əxlaqi yaratmaq üçün, onu bir millətdə formalaşdırmaq üçün yüz illər lazımdır. Niyə biz xalqımızın belə gözəl və mükəmməl əxlaqını digər xalqların barbarlığı xatırladan həmin mənəvi dəyərlərinə qurban verək?"

Sonda sosioloq onu da qeyd etdi ki, inkişafı mənəvi-əxlaqi dəyərlərin vəziyyəti və məzmunu müəyyən etmir. Bu gün bəzilərinin inkişaf anlayışı daha çox bizim cəmiyyətin tarixi yaddaşının onun düşüncəsi və beynindən silinməsinə yönəlib: "Məhz qloballaşma dediyimiz proses, yaxud beynəlxalq standartlar dediyimiz anlayış, Avropa standartları adı altında bizə sınıyan bir çox dəyərlər bilavasitə bizim tarixi yaddaşımızın silinməsinə

"Hər kəsin ata-anası özünə doğma olduğu kimi, hər bir xalqın milli-mənəvi dəyərləri də onun özü üçün əzizdir, müqəddəsdir və doğmadır. Bu gün Qərb texniki cəhətdən inkişaf etsə də, mənəvi cəhətdən onların əxlaqi dəyər anlayışı bizimki qədər mükəmməl deyil. Bu əxlaqi yaratmaq üçün, onu bir millətdə formalaşdırmaq üçün yüz illər lazımdır. Niyə biz xalqımızın belə gözəl və mükəmməl əxlaqını digər xalqların barbarlığı xatırladan həmin mənəvi dəyərlərinə qurban verək?"

şəkildə bizim cəmiyyət üçün zərərli olan irrasional dəyərləri bizə ötürür. Yeni mənəvi-əxlaqi dəyərlər sistemi, milli-mənəvi dəyərlər sistemi hər bir xalqın daha çox rəşadətli dünyasına aiddir. Yaponiyanın adını isə ona görə xüsusilə vurğuladım ki, məhz Yaponiya özünün milli-mənəvi dəyərlərini bütün varlığı ilə qoruyaraq və Qərb texniki düşüncəsini, texniki kəşflərini bütövlükdə götürərək mənimsədi. Və qısa bir müddətdə Yaponiya texnologiyası hətta Qərbin özünü dünya bazarında sıxışdırmağa başladı. Onun üçün biz Qərbdən nəyi almalı, nəyi almamalıyıq sualını cəmiyyətimiz üçün aydınlaşdırmalıyıq. Yeni cəmiyyət bilməlidir ki, Qərb elmi-texniki nailiyyətlərini öyrənmək olar, ancaq onun ailə modeli bizim əxlaqi-mənəvi dəyərlərimizlə uzlaşmır".

A.Bayramov qeyd etdi ki, əsrlərlə formalaşmış əxlaqi görüşlərimizlə Qərbininki çox hallarda uzlaşmır. Bu da çox normal və təbii bir haldır: "Hər kəsin ata-anası özünə doğma olduğu kimi, hər bir xalqın milli-mənəvi dəyərləri də onun özü üçün əzizdir, müqəddəsdir və doğmadır. Bu

xidmət etməmi? Bu göz qabağındadır. Yeni tarixi yaddaşı silinmiş bir insan, Çingiz Aytmatovun ifadəsi ilə desək, bir manqurtur. Beynindən tarixi yaddaşı silinmiş bir millət artıq onu silən xalqın köləsidir. Bu cəmiyyət çox rahat idarə olunan kütləyə çevrilir. Bu gün bu strategiyayı Qərb çox gözəl mənimsədiyinə və araşdırdığına görə yaxşı bilir ki, artıq millətləri, torpaqları, coğrafiyaları, insanları fiziki cəhətdən işğal etməyə heç bir ehtiyac yoxdur. Bunun üçün insanların beynini işğal etmək lazımdır. Bu gün beyni, düşüncəsi zərərli düşüncələr tərəfindən işğal olunmuş gəncliyimizin həmin hissi bizim deyil. Onlarla Azərbaycançılıq, Qarabağ münasibəti, vətənpərvərlik haqqında hər hansı bir söhbət etmək olmur. Çünki onlar bu mövzulara artıq yad və yabançıdırlar. Bunun çox rahat, çox sınaqdan çıxarılmış mükəmməl formaları və layihələri var. Dünyaya gələn hər bir uşaq ailedən sonra cəmiyyətdə böyüyür, tərbiyə alır. Əgər hər hansı bir gəncliyimizin beynini, düşüncəsini, şüurunı yuya biliblərsə, deməli, artıq bizim təhsil şəbəkəmizdə boşluqlar həddən ziyadə çoxdur. Əgər biz

11 il ərzində bir məktəbdə o genci milli insana çevirə bilməmişiksə, biz bir insanı milli şəxsə çevirə bilmiriksə, bizim təhsil sistemimiz ideoloji baxımdan, mənəvi baxımdan son dərəcə bərbad vəziyyətdədir. Bunu birdəfəlik etiraf etməliyik ki, bizim əlimizdən alınan gənclərimiz və gəncliyimiz daha çox bizim təhsil şəbəkəmizin boşluğundan zəifləyirlər".

Psixoloq Elnur Rüstəmovun sözlərinə görə, ümumilikdə dünyada gedən qloballaşma prosesi və informasiya əsrinə daxil olmaq milli-mənəvi dəyərlərimizin bir qədər itirilməsinə səbəb oldu. Bunun əsası isə 80-ci illərin sonu-90-cı illərin əvvəlində qoyuldu: "Bu istiqamətdə müxtəlif profilaktik işlər aparılmalıdır deyər düşünürəm. Milli-mənəvi dəyərləri qorumaq bu gün əslində heç də asan deyil. Nəzərə almaq lazımdır ki, bu gün gənclərin bir çoxunun internetə çıxışı var. İnformasiya isə bir istiqamətdə ötürülür. Xarici filmlər, sosial şəbəkələr vasitəsilə dünyaya inteqrasiya gənclərin psixologiyasına təsir edən mühüm amillər sırasındadır. İnsanlar arasındakı gərginlik və stress də təsir edən faktorlar qismində aid olunur. Bu isə istər milli-mənəvi, istər ailə dəyərlərinin itməsinə, istərsə də müəllim-şagird, valideyn-övlad münasibətlərinə öz təsirini göstərir. Milli-mənəvi dəyərlərimizi gənclərə təlqin etmək üçün ilk növbədə maarifləndirmə işləri aparılmalıdır. Bundan başqa, milli-mənəvi dəyərlərimiz dərinə təhlil edilib araşdırılmalı və bu istiqamətdə əsaslı tədbirlər görülməlidir. Yalnız bu halda hansısa nailiyyət əldə edilə bilər".

E.Rüstəmov qeyd etdi ki, milli-mənəvi dəyər anlayışını gənclərə təlqin etməyin müxtəlif üsulları var: "Örnek olaraq qardaş ölkə Türkiyəyə baxmağımız yetərlidir. Türkiyə Avropaya bizdən daha tez inteqrasiya edib. Lakin bununla yanaşı, onlar üçün mühüm olan ilk növbədə vətənpərvərlik və milli-mənəvi dəyərləridir. Onlar vətənpərvərliyi təkcə müharibə etməkdə görmürlər. Onlar gənclərdə bayrağa, vətənə, millətə sevgini kiçik yaşlarından aşılayırlar. Onlar bununla bəzi şeylərin müharibəsinə də mümkün ola biləcəyini dünyaya bəyan edirlər. Bu gün Azərbaycan gəncliyinə milli-mənəvi dəyərlərimiz təlqin edilməlidir. Düşməni zəiflədir. Ona görə də bu istiqamətdə hər bir gənc öz üzərinə düşən vəzifəni yerinə yetirməli olduğunu dərk etməlidir. Əgər bu gün gənclərimizin bir hissəsi cəbhədə vuruşursa, digər bir hissəsi elm, təhsil sahəsində irəli getməlidir. Hər kəs əlinə silah ala bilməz. Ancaq hər kəs olduğu yerdə öz dövlətini, dəyərlərini müxtəlif üsullarla müdafiə edə bilər. Mühüm olan gənclərimizə bunun öyrədilməsidir. Bu gün dünyanın bir çox ölkələrində gənclərimiz təhsil alır, işləyir. Onlar bizim milli-mənəvi dəyərlərimizi dünya müstəvisində tanıtmalıdır. Bunun üçün valideynlər öz övladlarına bu ruhda, bu istiqamətdə tərbiyə verməyi bacarmalıdır. Uşaq öz dövlətini, bayrağını tanımalı, adət-ənənəsinə, milli dəyərlərinə yaxından bələd olmalıdır".

Şəbnəm Mehdizadə

Bu məqalə "Kaspi Geosiyasi Araşdırmalar Mərkəzi" İctimai Birliyinin AR Prezidenti yanında Qeyri-Hökumət Təşkilatlarına Dövlət Dəstəyi Şurasının maliyyə yardımı ilə həyata keçirdiyi "Milli-mənəvi dəyərlərin, Azərbaycançılıq məfkurəsi və Azərbaycan dilinin qorunmasına dair təşəbbüslər" layihəsi çərçivəsində hazırlanıb.